

II Kongres Mediewistów Polskich, Lublin 19-21 września 2005 r.

I Kongres Mediewistów Polskich odbył się w Toruniu w 2002 roku. Podczas zamykającego go „okrągłego stołu” szczególnie podkreślono znaczenie tego spotkania dla rozwoju polskiej mediewistyki, integracji środowiska naukowego, wymiany poglądów, konfrontacji wyników badań i nawiązywania współpracy badaczy reprezentujących różne dyscypliny, a zajmujących się wiekami średnimi. Organizację kolejnego Kongresu powierzono ośrodkom uniwersyteckim w Lublinie, podkreślając w ten sposób historyczne znaczenie miasta, jego tradycje oraz fakt współistnienia w nim dwu uniwersytetów. Powołany został Komitet Organizacyjny II Kongresu Mediewistów, w skład którego weszli lubelscy mediewiści reprezentujący oba uniwersytety: s. prof. Urszula Borkowska, prof. Barbara Trelńska, prof. Krzysztof Skupieński, prof. Ryszard Szczygieł i prof. Jan Ptak.

II Kongres Mediewistów odbył się w dniach 19-21 września 2005 r. Został zorganizowany przez Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej i Instytut Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Na program Kongresu złożyło się prawie 150 wystąpień – referatów i komunikatów zgrupowanych w 15 sesjach tematycznych i 11 sekcjach referatów indywidualnych. Posiedzenia, dzięki sąsiedztwu uczelni, odbywały się w gmachach obu uniwersytetów. Inauguracji obrad (19 IX) w UMCS dokonał przewodniczący Komitetu Mediewistów prof. Wojciech Fałkowski oraz gospodarze miasta i Uniwersytetu – prezydent Lublina Andrzej Pruszkowski i rektor UMCS prof. Wiesław Kamiński. Obecni byli dyrektorzy obu Instytutów Historii – prof. Grzegorz Jawor (UMCS) i prof. Henryk Wąsowicz (KUL). Inaugurację uświetniło uroczyste wręczenie medali „Zasługi dla Miasta Lublina”, którymi uhonorowano prof. Henryka Samsonowicza, prof. Jerzego Wyrozumskiego, prof. Stanisławę Hoczyk-Siwkówną, prof. Ryszarda Szczygła i dr Marię Trojanowską.

Podczas otwierającej Kongres sesji plenarnej „*Septem artes*” w kształtowaniu kultury umysłowej w Polsce średniowiecznej pod przewodnictwem prof. Teresy Michałowskiej referenci szeroko i wieloaspektowo przedstawili funkcjonowanie i znaczenie szkolnictwa uniwersyteckiego i katedralnego w wiekach średnich, m.in. przybliżając zagadnienie nauczania gramatyki (J. Domański), *septem artes* na uniwersytecie (K. Ożóg), uniwersyteckiej formacji filozoficznej (M. Markowski) i średniowiecznej *ars dictaminis* (T. Michałowska). Poza tą jedyną kongresową sesją plenarną pierwszego dnia odbyły się równoległe cztery popołudniowe sekcje tema-

tyczne. Pierwsza stanowiła kontynuację sesji plenarnej. Referaty dotyczyły uniwersyteckiego nauczania muzyki (E. Witkowska-Zareba) i astronomii (M. Markowski) oraz szkolnictwa katedralnego – zakresu i programu *septem artes* (K. Stopka) i kanonu lektur (M. Mejor).

Sekcja *Władza terytorialna i społeczeństwo w średniowieczu – na przykładzie państwa zakonu krzyżackiego w Prusach*, której przewodniczył prof. Roman Czaja, skupiała się na problematyce ideologii władzy zakonu (M. Dygo), jego polityce wobec rycerstwa, mieszczaństwa i ludności chłopskiej (S. Józwiak, R. Czaja, J. Tandeki, W. Długokęcki) oraz relacjach duchowieństwa zakonnego z władzami terytorialnymi (A. Radziwiński). W ramach sekcji *Historia jako „rzeczywistość przedstawiona” i jako „rzeczywistość odgrywana”* pod przewodnictwem prof. Jacka Banaszkiwicza, wygłoszono referaty i komunikaty dotyczące m.in. rytualizacji zachowań monarszych (A. Pleszczyński), fabularyzacji kultury rycerskiej (R. Bubczyk) czy relacji między „właściwościami natury kobiecej a odpowiedzialnością prawną niewiast” (P. Tyszka). Pod przewodnictwem prof. Barbary Trelińskiej odbyła się pierwsza z dwu sesji poświęconych źródłom historycznym – *Źródła historyczne podstawą warsztatu mediewisty*, podczas której bliżej scharakteryzowano znaczenie w badaniach średniowiecznych – kolekcji kaznodziejskich (K. Bracha), źródeł ikonograficznych (A. Jaworska), kalendarzy (H. Wąsowicz), zabytków dziejopisarstwa (W. Drelicharz), epigrafiki (B. Trelińska) i źródeł do dziejów herezji i inkwizycji (P. Kras).

Drugiego dnia obrad kongresowych odbyły się dwie sekcje przedpołudniowe i pięć popołudniowych. Kontynuowano tematykę źródeł historycznych. Referaty sekcji *Źródła historyczne wydobywane z ziemi*, pod przewodnictwem prof. Lecha Leciejewicza i prof. Stanisława Suchodolskiego, poświęcone były znaczeniu źródeł archeologicznych (M. Rębkowski) oraz ich rodzajom i przydatności w poszczególnych typach badań – monetom (S. Suchodolski), źródłom archeozoologicznym (D. Makowiecki), paleobotanicznym (M. Lityńska-Zajac, D. Nalepka) oraz badaniom z zakresu antropologii fizycznej (T. Kozłowski). Podczas dwuczęściowych obrad sekcji *Pogranicza w średniowieczu – rola kulturowa i możliwości badawcze* (przew. prof. Ryszard Szczygieł i prof. P. Urbańczyk) zwrócono uwagę na interesujące zagadnienie pogranicza kulturowego (I. Kabzińska), problematykę metodologii badań nad pograniczem i granicą w średniowiecznej Europie (J. Tyszkiewicz, W. Duczko i K. Skrzyńska), kształtowania się granic terytorialnych – śląsko-morawskiej (A. Barciak) i polsko-ruskiej (G. Jawor), roli cystersów w gospodarce terenów pogranicznych (J. Rajman), migracji polskiej szlachty na Ruś (A. Sochacka) oraz wieloetniczności miast Rusi Czerwonej w XIV-XV w. (A. Janeczek). Obrady sekcji *Edycje i lektury. O najnowszych badaniach nad literaturą polskiego średniowiecza* pod przewodnictwem prof. Romana Mazurkiewicza służyły podsumowaniu i ocenie wyników badań historyków literatury i językoznawców (R. Mazurkiewicz), przedstawieniu problematyki piśmiennictwa polskojęzycznego przed XV w. (W. Wydra) oraz analizie poszczególnych zabytków polskiej literatury średniowiecznej – *Bogurodzicy* (A. Czyż), *Kazań świętokrzyskich* (P. Stępień) i *Rozmyślań przemyskich* (W. Twardzik, T. Mika). Autorzy referatów zgrupowanych w ramach sekcji *Mediewistyka polska w XX wieku jako intelektualny wytwór epoki* (przew. S. Kwiatkowski)

skupili się na refleksji nad polską mediewistyką (P. Wiszewski), modernizmem historiograficznym (S. Kwiatkowski), sposobami pisania polskich historii literatury (A. Dąbrówka), a także poruszały tematykę funkcjonowania w XX-wiecznej historiografii mediewistycznej zagadnienia sąsiedztwa europejsko-azjatyckiego (W. Iwańczak) i feudalizmu (W. Piasek). Sekcja *Samotność średniowiecznych Rzymian. Bizancjum i Bałkany wobec Turków Osmańskich*, pod przewodnictwem prof. Małgorzaty Dąbrowskiej, skupiała referaty dotyczące relacji państw i ich instytucji z Turkami osmańskimi (M. Dąbrowska, I. Czamańska, M. Salamon, S. Sroka). Religiom pogańskim poświęcona była sekcja *Bogowie i ich ludy. Religie pogańskie a procesy tworzenia się tożsamości kulturowej, etnicznej, plemiennej i narodowej w średniowieczu* pod przewodnictwem prof. Leszka Słupeckiego. Odczyty dotyczyły wpływu religii pogańskich na więzi społeczne w starożytności (A. Gillmeister), biblijnych „cudzych bogów” (L. Słupecki), pogaństwa dawnych Islandczyków (L. Słupecki), tożsamości religijnej mieszkańców średniowiecznej Połabszczyzny (Ch. Lubke) i pogańskich motywów w ceremoniach Słowian (P. Boroń).

Trzeciego, ostatniego dnia Kongresu obrady przebiegały w czterech sekcjach tematycznych. W sekcji *Europeizacja? Pytanie o przełom w życiu wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny (ze szczególnym uwzględnieniem Zachodniej) i modele jego interpretacji*, pod przewodnictwem dra Stanisława Rosika, referaty dotyczyły rozważań o problemie „europeizacji” w mediewistyce (H. Samsonowicz), różnych aspektów cywilizacji i chrystianizacji Słowiańszczyzny (L. Leciejewicz, J. Strzelczyk, S. Bylina), kultury pisma (W. Mrozowicz) i wpływu kolonizacji niemieckiej na życie społeczne na Słowiańszczyźnie (M. Pauk).

Pod przewodnictwem prof. Leszka Kajzera obradowała sekcja *Archeologia historyczna*, poświęcona archeologicznemu spojrzeniu na zagadnienia wczesnopiastowskich palatium (H. Koëka-Krenz), miast (J. Piekalski, K. Wachowski), fundacji architektonicznych i budowlanych możnowładztwa (S. Kołodziejewski), zamków (L. Kajzer), katedr i kolegiat (A. Żurek) i rozważaniom na temat interdyscyplinarności badań (M. Konopka). Podczas sesji *Od fundacji do implantacji, czyli jak powstawał średniowieczny klasztor*, pod przewodnictwem prof. Marka Derwicha, poruszono zagadnienia procesu powstawania klasztoru w monastycyzmie europejskim (M. Derwich) oraz fundacji i implantacji polskich klasztorów (M. Zdanek, A. Pobóg-Lenartowicz, R. Heś, D. Misiejuk). Najliczniejszą, najdłużej trwającą (od godz. 9 obradowano niemal do uroczystego zamknięcia Kongresu o godz. 17!) i chyba najgoręcej dyskutowaną sekcją Kongresu było spotkanie historyków sztuki w ramach tematu *Problematyka historii sztuki polskiej u progu XXI wieku. Przegląd aktualnie prowadzonych badań* pod przewodnictwem prof. Kingi Szczepkowskiej-Naliwajek. Referaty poświęcono średniowiecznemu malarstwu i jego mistrzom (J. Gadomski), rzeźbie (R. Kaczmarek, M. Walczak, M. Jakubek-Raczkowska), odczytywaniu sztuki wieków średnich, zwłaszcza religijnej i jej poszczególnych aspektów (U. Mazurczak, D. Tabor, G. Jurkowlaniec) oraz badaniom nad krucyfikami (W. Marcinkowski i P. Pencakowski), emporami (A. Soćko) i retabulami szafowymi (W. Walanus).

Drugiego i trzeciego dnia Kongresu trwały też posiedzenia sekcji referatów indywidualnych, w których mediewiści – zwłaszcza początkujący – mieli możliwość przedstawienia, skonfrontowania i przedyskutowania wyników prowadzonych przez

siebie badań dotyczących tematów węższych i bardziej szczegółowych, niż w sekcjach tematycznych. Referenci mogli przedstawić swoje odczyty aż w 11 sekcjach (8-20 IX, 3-21 IX). Na Kongresie znalazły się referaty dotyczące zagadnień ze wszystkich niemal dyscyplin i kierunków badań mediewistycznych.

Uroczyste zamknięcie Kongresu odbyło się 21 IX w Auli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Podziękowania do uczestników zjazdu skierował prorektor KUL prof. Roman Doktor, a podsumowania trzydniowych obrad dokonali dyrektorzy Instytutów Historii obu Uniwersytetów i przewodniczący Komitetu Mediewistów Polskich. Szczególnie podkreślono harmonijną i owocną współpracę obu lubelskich uniwersytetów, które – jak postulowano – przez najbliższe trzy lata jako jeden ośrodek naukowy stanowić mają stolicę polskiej mediewistyki. To pierwsza w historii obu Instytutów, a zarazem i środowiska historyków lubelskich bliska współpraca na taką skalę. Jest ona jedną z istotnych wartości Kongresu.

Nie do przecenienia są też wielorakie pożytki płynące ze spotkań w liczonym gronie badaczy-mediewistów, które stają się centrum debat i sporów na wszystkie tematy związane z epoką średniowiecza w ujęciu wielu dyscyplin naukowych.

Warto też wspomnieć o innych inicjatywach i przedsięwzięciach towarzyszących obradom Kongresu. Pierwszego dnia otwarto, dostępną przez cały czas trwania zjazdu, wystawę kartograficzną *Kościół w Polsce i Europie Środkowej w ujęciu kartograficznym*, na której przeglądowo zaprezentowano dorobek Instytutu Geografii Historycznej Kościoła. Dopełnieniem wystawy był wykład dra Zbigniewa Piłata *Geografia historyczna w badaniach nad dziejami Kościoła w Polsce i w Europie Środkowej*. Trzy kongresowe dni trwała też ekspozycja wydawnictw historycznych, na której swoją ofertę z zakresu mediewistyki prezentowało 11 oficyn z całego kraju. Do imprez towarzyszących Kongresowi należały też: okolicznościowy bankiet oraz zwiedzanie lubelskiej kaplicy św. Trójcy z unikatową gotycką polichromią w stylu rusko-bizantyjskim.

Kongres zgromadził około 300 uczestników ze wszystkich pokoleń polskich mediewistów, ze wszystkich ośrodków naukowych i dziedzin. Stał się platformą, na której wyniki swoich badań mogli zaprezentować przedstawiciele wszelkich dyscyplin zajmujących się średniowieczem – historycy, historycy sztuki (których obecności wyraźnie brakowało w Toruniu), idei i filozofii, archeologowie i historycy architektury, historycy prawa i literatury. Szczególnie podkreślany zarówno przez zamykających Kongres, jak i przez wielu jego uczestników był jego interdyscyplinarny charakter. W dużej mierze udało się zrealizować postulaty formułowane po kongresie toruńskim, co – z jednej strony – stanowi dowód twórczego korzystania z doświadczeń poprzedników, z drugiej zaś – potrzeby pracy nad strukturą i charakterem dużych, interdyscyplinarnych zjazdów naukowych, by w możliwie największym stopniu umożliwić i uprzystępnąć dyskusję i wymianę zapatrywań specjalistom różnych dziedzin. Zaslugę należy przypisać komitetowi organizacyjnemu i założonej przez niego formule kongresu, a także, a może nawet przede wszystkim, metodyce formowania jego programu.

Członkowie Stałego Komitetu Mediewistów Polskich zdecydowali o powierzeniu organizacji III Kongresu ośrodkowi łódzkiemu. Pomostem pomiędzy zjazdem lubelskim a spotkaniem w Łodzi w 2008 r. będą coroczne interdyscyplinarne konferencje

tematyczne, przygotowywane w ciągu trzech kolejnych lat przez organizatorów II Kongresu pod przewodnictwem s. prof. Urszuli Borkowskiej (KUL) i prof. Ryszarda Szczygła (UMCS). To także doskonała sposobność kontynuowania i rozszerzania współpracy mediewistów i w ogóle historyków obu uczelni, której udanym i obiecującym początkiem stał się II Kongres Mediewistów Polskich.

Agnieszka Januszek, Artur Górak
Katedra Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii KUL

KONFERENCJA NAUKOWA „PRL – ŻYCIE ŚCIŚLE KONTROLOWANE”

Sekcja Historii Najnowszej, działająca przy Kole Naukowym Historyków Studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, zorganizowała w dniu 23 listopada 2005 roku konferencję naukową pt. *PRL – życie ściśle kontrolowane*. Spotkanie przygotowano przy współpracy lubelskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej, Katedry Historii Najnowszej i I Katedry Historii Nowożytnej Instytutu Historii KUL. Zamysłem organizatorów było dotarcie do szerokiego grona zainteresowanych problemami historii Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Do udziału zaproszono wybitnych historyków Instytutu Pamięci Narodowej oraz lubelskiego środowiska naukowego. Konferencja rozpoczęła się o godzinie 9.00 powitaniem prelegentów oraz licznie przybyłych słuchaczy. W imieniu władz uczelni przemawiał Prorektor prof. dr hab. Roman Doktór oraz kierownicy Katedr – prof. dr hab. Eugeniusz Niebelski i prof. dr hab. Mirosław Piotrowski, a także przedstawicielka studentów Agnieszka Brzeska.

Pierwsza część wykładów skoncentrowana była na zjawisku kontroli społeczeństwa przez władze komunistyczne po II wojnie światowej. Poprowadził ją prof. dr hab. Eugeniusz Niebelski. Prof. dr hab. Janusz Wrona z UMCS zreferował zagadnienie *Mechanizmów sprawowania władzy i kontroli nad społeczeństwem PPR/PZPR*. Następnie dr Sławomir Poleszak (IPN O/Lublin) zaprezentował referat: *Urząd Bezpieczeństwa wobec podziemia niepodległościowego w Polsce 1954-56*.

Druga część konferencji dotyczyła problematyki Kościoła w PRL, poprowadził ją dr Sławomir Poleszak. *Wokół „Orędzia”, czyli geneza wojny o Tysiąclecie* to temat wystąpienia dr hab. Jana Żaryna (IPN Warszawa). Natomiast prof. dr hab. Mirosław Piotrowski (KUL, poseł do Parlamentu Europejskiego) przedstawił referat pt. *Katolicy społeczno-postępowi w PRL*.

W dalszej części spotkania prokurator Andrzej Witkowski (IPN – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Lublinie) omówił *Przestępczą działalność w ramach struktur Resortu Spraw Wewnętrznych PRL*, Marek